

Móra Regina

„...A TÖRTÉNELEM ÁLLANDÓ JELENLÉTE...”¹

“...the constant presence of history...”

Kultúra és identitás. Szerkesztette Jankovics József–Nyerges Judit. Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, Budapest, 2011

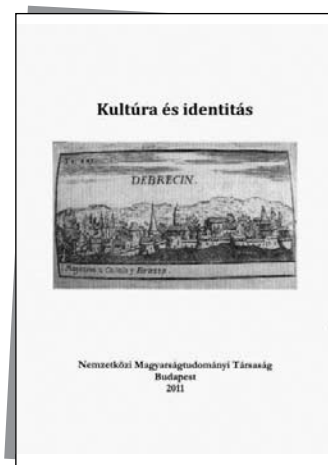
A tanulmánykötet a VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus plenáris előadásait tartalmazza.

Kecskeméti Károly tanulmányának kulcsszava a pluralizmus. A magyar történelemben a középkortól máig kíséri végig és mutat rá erre a történelmi tényezőre. A pluralizmus történelmi megnyilvánulásai során a tanulmányíró magának a szónak a jelentését is meghatározza, pontosítja, tisztázza, bővíti, magyarítja, és olykor el is tér a magyar történetírásban meghonosodott látásmódtól.

„A széthúzás [...] nem a pluralizmus szinonimája, hanem ellenkezőleg, azt jelenti, hogy a pluralizmus nem működik.”² A pluralista szabály megsértése, áthágása vezet a nemzet széthúzásához. A jog, hogy a társadalom tagjainak joguk van egyformán gondolkodni politikáról, társadalomról, vallásról a pluralizmus. Viszont a pluralizmus nem egyenlő a demokráciával. Nem a polgárok egyenlőségét jelenti, hanem az egymás mellett és ellen működő társadalmi erők erőegyensúlyát. Ha elbillen valamelyik oldalra, akkor ez ellenállásba, lázadásba, forradalomba torkollik. A pluralizmus feltétel a haladáshoz, a társadalmi fejlődéshez, az elmaradottság elleni küzdelemhez.

A hiányosságokat is „felrója” a tanulmányíró. A magyar történelmi terminológia rögzítésének hézagossága miatt a magyar történelem integrálódása az európai történelemben nem zökkenőmentes.

Magyarország soknemzetiségű államként létezett a történelem folyamán: „Az ország min-

¹ Görömbei András: Az irodalom szerepe a magyar nemzeti tudat alakításában = *Kultúra és identitás*, 45.

² Kecskeméti Károly: A magyar történelem megértésének kulcsszava: a pluralizmus = I. m. 9.

den utazót meghökkentő, végtelenül tarka nyelvi-etnikai összetételére számtalan írás utal”³, viszont kevés adat maradt fenn az etnikumok együttélésének mindennapjairól, de a vallások együttélésének irodalma ezt valamiképpen kompenzálja. A vallásbéke léte a magyar történelemben általános jelenség, sőt, a vallásos hovatartozás a nemzeti hovatartozás elé került mint önmeghatározó ismérv. A tanulmányíró *magyar kivételként* emlegeti a magyarságnak a történelem során jelen lévő vallási türelmét. A tények bebizonyítják, hogy minden eltérés ettől a hagyománytól ellenállásba ütközött, és a politikai és a vallási pluralizmus érvényesülése egyensúlyt teremt. A jogmegtagadás egyik példájaként említi 1918-at, mikor ez a „magyar kivétel hirtelen megszűnt”⁴, mikor is a nacionalista fenyegetésnek nem tudott ellenállni.

Kecskeméti Károly tanulmányát tanulságként is olvashatjuk: a magyar történelem jelenségei azt bizonyítják, a pluralizmus léte, illetve hiánya azt mutatja, hogy a hagyományhoz, a szokáshoz, a jól bevált pluralizmushoz ragaszkodnia kellene a magyarságnak.

Görömbei András *Az irodalom szerepe a magyar nemzeti tudat alakításában* című tanulmányában szintén a magyar történelemben tájékozódunk. A nemzeti tudat fontossága, a magyar irodalom képviselőinek felelősségérzete a nemzetük irányába fontos alkotóeleme irodalmunknak. A magyar írók és költők alkotásaikkal hozzájárulnak a nemzet közösségtudatának őrzéséhez. „Ha a nemzet elveszti önazonosságának alapelemeit, nyelvét, történelmi tudatát, kultúráját, akkor megszűnik létezni.”⁵ Még ha a történelem szolgált is olyan eseményeket (pl. Trianon), mely során kisebbségi sorsba kerül a nemzet bizonyos része, a nyelv, az irodalom az, ami továbbra is összeköti a nemzetrészeket.

Görömbei András a magyar irodalom nagyjaival példálózik, akik közösségi tudattal rendelkeznek, és felelősséget éreznek a nemzetük jelenéért, jövőjéért (Janus Pannonius, Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Katona József). A közös magyar sors vállalása Adynál, Németh László és Déry Tibor szereplése, a felelősségérzetük és alkotásaik művészi értékének ötvözete az, ami továbbvitte ezt a történelem folyamán.

A kommunista diktatúra a második világháború után elítélte a Nyugatra vándoroltakat, elzárkózott a kisebbségi sorsba került magyarságtól, és betiltotta az autonóm személyiség irodalmi megnyilvánulását. Az irodalmárok viszont mindezek ellenére alkottak, megalkották műveiket a zsarnokság ellen, és azt megnevezve voksoltak a közösségtudat mellett. A szétszóródott magyarság pedig a sajátos irodalmával a nemzeti identitását védve küzdött önmagáért, küzdöttek közösségü-

³ Kecskeméti Károly: A magyar történelem megértésének kulcsszava: a pluralizmus = I. m. 18.

⁴ Kecskeméti Károly: A magyar történelem megértésének kulcsszava: a pluralizmus = I. m. 38.

⁵ Görömbei András: *Az irodalom szerepe a magyar nemzeti tudat alakításában* = I. m. 42.

kért. „A kommunista hatalom történelmi amnéziát parancsolt a nemzetre. Eltiltotta a nemzetet a saját történelmétől, eltiltotta önmagától.”⁶ Megtehetette, de a művek és az irodalom élt és kimondta, ha metaforikusan is, a kimondhatatlant.

A szerző figyelmeztet, hogy a fenyegetettség elmúlt, de a nemzeti közösségtudatnak nem szabad elhalványulnia és kevésbé fontosnak lennie.

Barna Gábor tanulmányának kulcsfogalmai: a népi kultúra, a nemzeti kultúra és a nemzeti identitás.

A tanulmány írója felvonultatja a nemzeti kultúra többféle meghatározását. A 19. században megtörténik a népi kultúra beemelése a nemzeti kultúrába, pontosabban a „népi kultúra nemzetiesítése”⁷ kezdődött. A népi megjelenítésének vitathatatlanul az érdeme, hogy bármilyen formában is jelent meg (a történelem során a népi kultúrát különféleképpen értelmezték), felhívta a figyelmet a népre. A népi identitást képviseli/hordozza a népi és a nemzeti kultúra. A nyelv nem elég megtartó erő, a történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy a vallás az, ami identitásként megvalósul.

A globalizáció jelenségét ellensúlyozva tovább él a nemzeti és a népi kultúra: a gyökerek, az ősök kultúrája megőrzésének törekvése, a hagyomány, a nemzeti identitás.

Bányai János tanulmányát retorizált kérdéssel indítja. Létezik-e kisebbségi irodalom? Folytatja: a nemzeti kisebbség megléte nem feltételezi a kisebbségi kultúra és irodalom létét. A kisebbségi létbe került magyarság rendelkezett előzőleg is saját nemzeti irodalommal, és akkor is létezett regionális jellegzetesség. Az új helyzetbe, az ún. kisebbségi helyzetbe kényszerült közösség megkísérelte „túlélni” az adott állapotot. Három „önigazolási kísérlete”⁸ létezik az új feltételek közé szorult kisebbségi irodalomnak, kultúrának: 1) A kisebbségi hagyomány hiánya lép fel; nincs alap, tradíció, amiből a központtól, az anyaországtól elszakadt új irodalom kinőhetne. 2) A helyi színek túlzott kiemelése, ami olykor a banálisba is torkollik. 3) Az idegen kultúra megismerése, elsajátítása, befogadása: fordítás- és összehasonlító irodalom.

Ez a három alaptényező a történelem folyamán a hagyomány és a modernitás vitáját bizonyítja. Bányai János válaszol is a tanulmánya elején felvetett kérdésre: ahogy létezik nemzeti kisebbség, úgy van kisebbségi kultúra és irodalom. Hogy hogyan lehetséges a fenti megléte, nem felel a jelen tanulmányában, de adható rá válasz, pontosabban válaszok.

A négy tanulmány irodalomról, kultúráról, nemzetről, hagyományról beszél, és mindezt teszi a magyar történelem áttekintésével.

⁶ Görömbei András: Az irodalom szerepe a magyar nemzeti tudat alakításában = I. m. 54.

⁷ Barna Gábor: Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás = I. m. 63.

⁸ Bányai János: Hagyomány és modernitás konfliktusa = I. m. 90.